

DOI 10.31558/2519-2949.2019.2.7

УДК 37.01:172.4(470+477)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0120-0867>**Ковальов Д. В., Вінницький національний аграрний університет**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8051-9221>**Пономаренко А. Б., Вінницький національний технічний університет**

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВПЛИВ НА ДІТЕЙ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ НА ДОНБАСІ

У статті розглядається інформаційний вплив на дітей та молодь в умовах гібридної війни на непідконтрольній Україні території Окремих районів Донецької та Луганської областей. Метою даної статті є аналіз основних форм і методів інформаційного впливу на дітей в ОРДЛО та можливих наслідків такого впливу. Для дослідження використовувались повідомлення в засобах масової інформації, нормативно-правові акти самопроголошених республік, матеріали інтернет-ресурсів, що свідчать про факти небезпечного інформаційного впливу на дітей.

Проаналізовано зміст навчального матеріалу підручників з історії, що використовуються в школах та вищих закладах освіти в ОРДЛО, стан викладання історії рідного краю та української мови. Досліджено систему військово-патріотичного виховання дітей та молоді, яка направлена на збереження у мешканців Донбасу радянських стереотипів, ностальгії за СРСР, формування відчуття приналежності до російської цивілізації.

Доведено, що на школярів та студентів в ОРДЛО здійснюється величезний інформаційний вплив з метою інтегрувати молоде покоління до російського цивілізаційного простору. Натомість культивується ворожість до українства та неприйняття західних ліберально-демократичних цінностей.

Таким чином, в ОРДЛО має місце порушення Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 р.

Ключові слова: інформаційний вплив, гібридна війна, «Русский мир», підручники з історії, військово-патріотичне виховання, ОРДЛО, права дитини.

Постановка проблеми. Минуло 5 років від часу незаконної анексії Криму та початку агресії Російської Федерації на Сході України. Цей збройний конфлікт переважною більшістю політичних та військових експертів кваліфікується як гібридна війна Росії проти України. Допоки не вжито реальних ефективних заходів по припиненню протистояння та поверненню під контроль України захоплених територій, триває системний інформаційний вплив провідників «Русского мира» на суспільну свідомість населення Окремих районів Донецької та Луганської областей (ОРДЛО). Цей вплив, що здійснюється за сприянням влади самопроголошених «ДНР» та «ЛНР», є особливо небезпечним для підростаючого покоління і потребує детального аналізу та вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широке використання терміну «гібридна війна» започаткував американський генерал-лейтенант Дж. Меттіс з 2005 р. [1, с. 63]. Стратегії таких воєн на Заході вивчали М. Бонд, Й. Купервассер, Ф. Хоффман. Дослідження та розробку доктрини гібридної війни в Російській Федерації здійснив начальник Генштабу ЗС РФ В. Герасимов. Російська теорія воєн «шостого покоління», що, на думку деяких фахівців, випередила відповідні американські аналоги, висвітлена у працях В. Сліпченка.

Проблемою вивчення гібридної агресії Російської Федерації проти України від моменту її початку займалися українські вчені В. Горбулін, В. Головченко, М. Дорошко, С. Полумієнко, І. Рущенко. Варто особливо відзначити колективну монографію українських та польських дослідників «Гібридна війна: in verbo et in praxi» за загальною редакцією Р. Додонова, видану в ДонНУ ім. В. Стуса 2017 р.

Вивчення інформаційної складової гібридної війни здійснювали Т. Гуржій, В. Конах, О. Лазоренко, О. Караман та В. Курило дослідили актуальні проблеми шкільної освіти в умовах гібридної війни на Донбасі. На наш погляд, потребує додаткового вивчення проблема інформаційного впливу на дітей, що проживають на непідконтрольній Україні території ОРДЛО.

Мета статті. Російська Федерація веде проти України неоголошену гібридну війну, надаючи особливого значення застосуванню інформаційно-психологічного впливу на український психпростір, намагаючись зруйнувати саму національну ідентичність українців. Особливо потужного інформаційного впливу зазнають на тимчасово окупованій території України діти. Метою даної статті є аналіз основних форм і методів інформаційного впливу на дітей в ОРДЛО та можливих наслідків такого впливу. Для дослідження використовувались повідомлення в засобах масової інформації, нормативно-правові акти самопроголошених республік, матеріали інтернет-ресурсів, що свідчать про факти небезпечного інформаційного впливу на дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з необхідних складових сучасної гібридної війни є інформаційна війна. Вона направлена на суспільну свідомість, історичну пам'ять народу – об'єкта агресії. Військові заходи супроводжуються відповідними невійськовими – інформаційними, пропагандистськими, виховними. Агресор може окупувати чужу територію, оволодіти матеріальними ресурсами підкореного народу. Але доки світ його історичних ідей залишатиметься сакраментальним, доти цей народ буде нездоланим. Інакше кажучи, не захоплення території, а успішне нав'язування власної картини соціального світу, власної системи цінностей – ось де криється перемога у сучасних війнах [1, с. 102]. Тому й точиться така жорстока боротьба за українську історичну пам'ять і національну ідентичність.

Згідно з Наказом «Міністерства освіти і науки «ДНР» №678 від 30. 07. 2018 «Про затвердження Державного освітнього стандарту базової загальної освіти», розробленого за зразком Державного освітнього стандарту Російської Федерації, вивчення суспільствознавства забезпечує таке подання історії, при якому курс вітчизняної історії поєднує історію Донбасу з історією російської держави [2]. За цим наказом вивчення історії Вітчизни – «Донецького краю», що замінила в школах історію України, повинно забезпечувати формування цілісного уявлення про місце і роль Донецького регіону в процесі розвитку російської цивілізації. При цьому учнів мають навчити критично оцінювати інформацію, отриману ззовні, передусім, з українських джерел.

З метою забезпечення вивчення історії російської цивілізації навчання в школах ОРДЛО здійснюється за російськими підручниками, що суттєво відрізняються від українських. Тривала наукова суперечка між українськими та російськими істориками щодо подій спільної історії загострилася після створення в травні 2009 р. «Комісії з протидії спробам фальсифікаціям історії на шкоду інтересам Росії» при Президентові Російської Федерації Д. Медведеві. Комісія мала на меті розроблення відповідного змісту шкільних підручників з історії та працювала до 2012 р. Результатом роботи комісії стали наступні оцінки ключових подій з історії України та Росії:

- діяльність Петра I та Катерини II мала «позитивне значення» для України, оскільки український народ отримав захист від економічного гноблення козацькою старшиною й від грабіжницьких нападів турків і татар;
- проголошення у 1918 р. незалежності УНР було «проявом сепаратизму», «не відповідало інтересам» українського народу й «не мало» всенародної підтримки;
- в Україні в 1918–1920 рр. відбувалася «громадянська війна», що завершилася «закономірною перемогою» радянської влади;
- в результаті «союзу українських націоналістів із Польщею» в 1921 р. Західна Україна була «тимчасово втрачена Росією»;
- голод 1921 р. в УСРР стався «внаслідок посухи»;
- Голодомор 1933 р. «не був геноцидом» українського народу, оскільки: 1) голодом були уражені також окремі райони Росії й Казахстану; 2) в УСРР голодували не лише українські селяни, а й представники етнічних меншин; 3) голод стався внаслідок посухи; 4) голод відбувся внаслідок помилок, скоєних низовими органами влади під час проведення колективізації;
- українські націоналісти в роки Другої світової війни «перебували на службі німецьких окупантів»; чимало з них «служили в німецькій військовій організації СС»;
- УПА «стріляла в спину» Червоній армії-визволительці;
- вояки УПА – це «бандити, кримінальні злочинці»;
- голод 1946–1947 рр. в УРСР «був наслідком посухи»;
- у розпаді СРСР винні «зрадники та зовнішні сили»;
- незалежна Україна – це «неприродне державне утворення, приречене на швидку загибель» тощо [3, с. 38-39].

19 лютого 2013 р. президент РФ В. Путін на засіданні Ради по міжнаціональним відносинам висловив ідею створення єдиних підручників історії Росії для середньої школи, що будуть позбавлені внутрішніх суперечностей та подвійних тлумачень. Нові підручники повинні були базуватися на єдиній концепції та пропонувати офіційну оцінку історичних подій [4].

За участю створеного в 2012 р. Російського історичного товариства був вироблений та затверджений Єдиний історико-культурний стандарт, на основі якого були розроблені три лінійки нових підручників «Історія Росії», підготовлених видавництвами «Просвещение», «Русское слово» і «Дрофа». З 2016/2017 навчального року ці підручники використовуються в школах.

У нових підручниках втілені установки головного «організатора і натхненника» реформи російської історії, президента РФ В. Путіна. Відзначимо лише ті новели, що так чи інакше стосуються історії України.

Перш за все – це старанна спроба уникати загальноприйнятого терміну «Київська Русь». Держава східнослов'янських племен з центром у Києві тепер старанно називається «Давньоруською». Згадується, що Київ, Щек і Хорив були варягами й «першими князями» в «землі полян» та «за переданням» побудували на березі Дніпра Київ. Лише одна строчка пояснення: «Оскільки столицею держави став Київ, іноді це об'єднання називають Київською Руссю».

Хрещення Русі князем Володимиром у 988 р. трактується як «одне з найважливіших рішень, які будь-коли приходилось приймати давньоруським правителям», але про те, що прийняття візантійського варіанту християнства невдовзі ускладнило взаємовідносини з західним світом, не сказано нічого. Також з нинішньої версії підручника випав параграф про торгівельні зв'язки Київської Русі з державами Центральної та Західної Європи. Натомість, тема виховання народу в православній вірі та впливу православ'я на розвиток держави протягом усіх історичних періодів активно педалюється.

Приєднання України до складу Московської держави розглядається як «вільний та усвідомлений вибір українського народу, прояв культурної, історичної, релігійної, етнічної спільності двох народів».

Напевно, найскладнішим завданням для авторів підручників було висвітлення епохи Сталіна. 1930-ті роки описані як період необхідної індустріалізації, що піднесла країну в «умовах ворожого оточення». Аналогічно трактується й колективізація. В підручнику 2006 р. для учнів 10 класу культу особи Сталіна й репресіям було присвячено 12 сторінок, а у новому підручнику О. Волобуєва, С. Карпачова, П. Романова за історико-культурним стандартом – лише 2 сторінки тексту. Спірним питанням залишається оцінка зовнішньої політики СРСР напередодні та на початку Другої світової війни. Вже не дивує відсутність хоч будь-якого аналізу причин величезних втрат та відступу Червоної армії у 1941 р.

Проте період правління В. Путіна описаний занадто компліментарно. Найзначніша частина цього останнього розділу присвячена зовнішній політиці Росії. Охарактеризовані так звані «кольорові революції». Особливий подив викликає опис подій української Революції Гідності та її наслідків: «у Києві незаконно було сформовано новий уряд». Підкреслюється, що «в країнах Заходу склався на чолі із США єдиний антиросійський фронт, що ставить за мету за допомогою системи санкцій «покарати» Росію за Крим і за неприйняття населенням південно-східних областей України націоналізму київської влади» [5].

Історична і політична наука в самопроголошених республіках розвивається на російських теоретико-методологічних засадах апології «Русского мира». Про напрямки і тематику наукових досліджень свідчать, наприклад, матеріали Першої наукової конференції істориків ДНР «Історія Донбасу: аналіз і перспективи», що відбулася в 2015 р. на базі Донецького краєзнавчого музею [6, с. 2].

Учасники конференції намагалися дати оцінку процесам, що відбувалися на Донбасі в період невдалої «Російської весни» 2014 р., вважаючи, що саме Україна веде війну проти «Русского мира», історії, моральності та людяності. Метою конференції було показати, що Донбас та його народ виникли як складові російської державності на моральних засадах православ'я.

Результати таких наукових досліджень апробуються в шкільних та університетських підручниках з історії. Так, у березні 2019 р. були розроблені перші шкільні навчальні посібники «Історичне краєзнавство: Вступ до історії Донецького краю» для 5 класу, «Історичне краєзнавство: Сторінки стародавньої історії Донецького краю» для 6 класу та «Сторінки історії Донбасу: епоха Нового часу (XVI – кінець XVIII ст.)» для 8 класу. Посібники були допущені «Міністерством освіти і науки ДНР» для використання в школах [7].

Авторським колективом за редакцією доктора історичних наук А.В. Броваря в 2018 р. був опублікований підручник для студентів неісторичних спеціальностей «Історія: Донбас в контексті розвитку Російської Держави», рекомендований «Міністерством освіти і науки ДНР». Підручник містить короткий курс історії від первіснообщинного ладу на території Донбасу до сучасного періоду й показує закономірності соціально-економічного, суспільно-політичного та культурного розвитку Донбасу через призму історії Російської держави та російського народу. Прикметно, що для обкладинки цього підручника серед всіх можливих історичних ілюстрацій від давнини до сьогодення обрано саме монумент радянським воїнам-визволителям і радянський орден «Перемога». Цей орден розташований не на фоні його власної орденської стрічки, а на фоні «георгіївської» стрічки, яка стала символом російського культу «Великої Перемоги», «російської весни» та заборонена для використання в Україні.

Хоча офіційно в «ДНР» дві державних мови – російська й українська, викладання в усіх школах здійснюється російською мовою. За інформацією сайту «Міністерства освіти і науки ДНР», вже у 2015/16 навчальному році співвідношення російськомовних та україномовних класів складало 97% до 3%. [8]. На вчителів та батьків дітей чиниться тиск з метою повного переходу на навчання російською мовою. Можливо, ще залишаються окремі класи з викладанням українською мовою в тих школах, які до війни були повністю україномовними, але точної інформації про їхню кількість наразі немає.

Навіть школярі, що раніше навчалися українською мовою, поступово забувають її через відсутність практики. Але частина випускників, що збираються отримати вищу освіту за межами ОРДЛО, орієнтується на вступ до українських вишів. Більшість з них так чинять не стільки із почуття патріотизму, скільки із практичних міркувань – освіта на контрактній основі в Російській Федерації є значно дорожчою. Тому зростає попит на репетиторів з української мови та історії України. Інформація про такі послуги поширюється таємно, адже влада самопроголошених республік вважає такі дії «українською агітацією» і може вдаватися до кримінального переслідування вчителів.

Таким чином, на школярів та студентів в ОРДЛО здійснюється величезний інформаційний вплив через неможливість вивчення української мови та історії України з метою інтегрувати молоде покоління до російського інформаційно-цивілізаційного простору.

Для досягнення цієї мети у самопроголошених республіках широко використовується система патріотичного виховання дітей та молоді. Відповідна концепція такого виховання була розроблена і затверджена у «ДНР» влітку 2015 р. В «ЛНР» аналогічно в липні 2015 р. був прийнятий «Закон про систему патріотичного виховання громадян Луганської Народної Республіки», який проголошує патріотичне виховання важливим елементом державної політики. Для реалізації цілей та завдань патріотичного виховання на основі розроблених методичних вказівок щорічно проводяться декади морально-правового та духовно-патріотичного виховання молоді, що навчається в освітніх закладах.

Вагомою складовою патріотичного виховання молоді самопроголошених республік є військово-патріотичне виховання, що здійснюється за зразком і методикою всеросійського дитячо-юнацького військово-патріотичного суспільного руху «Юнармія». Активно функціонують військово-патріотичні клуби для молоді, де проводяться теоретичні заняття та польові тренувальні збори. Для виховної роботи з молоддю та викладання початкової військової підготовки в школах залучають колишніх та діючих бійців незаконних збройних формувань ДНР/ЛНР. За російським прикладом проводяться форуми та змагання військово-патріотичних клубів з різних міст. Команди шкіл та ліцеїв самопроголошених республік неодноразово займали перші та призові місця у військово-історичному форумі «Олександрівський стяг», що відбувається в Санкт-Петербурзі вже у дев'ятий раз. Це – всеросійський військово-історичний молодіжний конкурс пам'яті князя Олександра Невського та генерал-фельдмаршала Олександра Суворова, який проходить щорічно за визначеною наперед темою. Цікаво, що в 2019 р. цей форум був присвячений 250-річчю заснування ордену святого Георгія Побідоносця. Намісник Олександрівської лаври єпископ Кронштадтський Назарій у зверненні до 300 учасників форуму – суворовців, кадетів, ліцеїстів та школярів зауважив, що «в останні роки тривають цілі битви навколо георгіївської стрічки, на яку ополчилися «сили зла» й закликав дітей «ніколи не соромитись носити цю стрічку» [9].

Виховання патріотизму дітей та молоді має величезне значення для формування особистості майбутніх дорослих громадян кожної країни. Проте військово-патріотичне виховання, що базується на «духовних скріпах» «Русского мира», закладає підвалини не для встановлення миру на Донбасі, а

навпаки, для довготривалого цивілізаційного конфлікту. Адже основними ідеологемами, що втовкмачуються у дитячі голови в ОРДЛО є наступні:

- історично Донбас ніколи не був українським, а українська національна держава – це помилка історії;
- на Донбасі сформувалась особлива багатонаціональна спільність людей, що належать до російської православної цивілізації;
- владу в Києві незаконно за підтримки США захопили «фашисти» та «бандерівці», які прагнуть завоювати «народ Донбасу»;
- київська влада переписує історію, тому свою історію необхідно захищати;
- особливо необхідно шанувати пам'ять про «Велику Перемогу над фашизмом»;
- необхідно завжди бути готовим захистити свою землю від українських націоналістів та визволити з-під їхньої влади весь «народ Донбасу», а згодом і народ України.

Ще одним напрямком інформаційного впливу на дитячу психіку є література і мистецтво, насамперед те, що, за словами відомого класика, є найважливішим з усіх мистецтв – кіно. Якщо навіть в Україні є можливість у мережі Інтернет дивитись кінофільми, заборонені за різними причинами до показу на нашій території, то в «ДНР/ЛНР» є повний доступ через російське телебачення та мережу кінопрокату до російської кінопродукції. В останні роки в російському кінематографі надзвичайно популярною стала тема Другої світової війни. Значна кількість кінофільмів знімається саме з метою реалізації заклику В. Путіна «захистити пам'ять про Велику Вітчизняну війну» від спроб «антиросійських сил» переписати історію.

Варто також відзначити доволі цікавий феномен сучасної російської літератури, що набуває популярності та лякає – книги про «попаданців» [10]. Сюжет завжди однаковий – «радянська людина» попадає в минуле й починає там боротись проти «сил зла», а фактично, за СРСР, намагаючись змінити хід історії. Окремі такі твори навіть екранізуються.

Висновки. Влада самопроголошених республік «ДНР» та «ЛНР» за вказівками російських кураторів активно сприяє поширенню ідеологем «Русского мира» у суспільній свідомості жителів Донбасу, а особливо дітей та молоді. Зміст викладання історії в школах та вищих закладах освіти, система військово-патріотичного виховання, пропаганда в ОРДЛО направлені на збереження у психпросторі радянських стереотипів, ностальгії за СРСР, формування відчуття приналежності до російської цивілізації. Натомість культивується ворожість до українства та неприйняття західних ліберально-демократичних цінностей.

Можна стверджувати, що в ОРДЛО має місце порушення Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 р., а саме:

- ст. 13 (право вільно висловлювати свої думки та право на інформацію незалежно від кордонів);
- ст. 17 (право на доступ до інформації і матеріалів із різних національних і міжнародних джерел);
- ст. 30 (право користуватися своєю культурою, сповідати свою релігію, а також користуватися рідною мовою).
- ст. 38 (додержання норм міжнародного гуманітарного права, що застосовуються у випадку збройних конфліктів і мають відношення до дітей) [11].

Чим довше триватиме інформаційний вплив на дітей в умовах гібридної війни, тим важче буде здійснити реінтеграцію Донбасу після завершення конфлікту.

Бібліографічний список:

1. Гібридна війна: in verbo et in praxi: монографія / Донецький національний університет імені Василя Стуса / під. заг. ред. проф. Р.О. Додонова. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 412 с.
2. URL: http://doc.dnr-online.ru/wp-content/uploads/2018/08/PrikazMinobraz_N679_30072018.pdf (дата звернення 22.04.2019).
3. Головченко В. Історико-інформаційна складова гібридної агресії Росії проти Української держави. *Київські історичні студії. Науковий журнал* К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. №1 (4). С. 35-45.
4. Президент: Учебники истории должны иметь единую концепцию. URL: <https://rg.ru/2013/04/25/uchebnik-anons.html> (дата звернення 21.04.2019).
5. Пушкарев И. Школьникам расскажут про «уплывший Крым» и «антироссийский фронт». Чем новые учебники истории отличаются от старых. По пунктам. *Интернет-газета Знак*. 2016. 25 августа. URL: https://www.znak.com/2016-08-25/chem_novye_uchebniki_istorii_otlichayutsya_ot_staryh_po_punktam (дата звернення 22.04.2019).
6. Сборник материалов Первой научной конференции историков ДНР «История Донбасса: анализ и перспективы». Донецк, 2015. 76 с.

7. Наука и образование. Новости. Общество. URL: <https://dnr-online.ru/razrabotany-pervye-uchebnye-posobiya-dlya-obshheobrazovatelnyh-organizatsij-po-istorii-otechestva/> (дата звернення 22.04.2019).
8. Школы «ДНР»: как изучают украинскую историю и язык? Лина Куш для BBC Украина. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2016/10/161027_ru_s_ukrainian_in_donetsk (дата звернення 20.04.2019).
9. Прошел IX форум «Александровский стяг» URL: <http://mitropolia.spb.ru/news/otdeli/?id=155538> (дата звернення 22.04.2019).
10. Минович М. Попаданцы. Ужас современной российской литературы. URL: <https://maxim-nm.livejournal.com/454745.html> (дата звернення 23.04.2019).
11. Конвенція про права дитини (редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення 23.04.2019).

References:

1. Hibrydna viina: in verbo et in praxi: monohrafiia / Donetskyi natsionalnyi universytet imeni Vasyliia Stusa / pid. zah. red. prof. R.O. Dodonova. Vinnytsia: TOV «Nilan-LTD», 2017. 412 s.
2. URL: http://doc.dnr-online.ru/wp-content/uploads/2018/08/PrikazMinobraz_N679_30072018.pdf (дата звернення 22.04.2019).
3. Holovchenko V. Istoryko-informatsiina skladova hibrydnoi ahresii Rosii proty Ukrainskoi derzhavy. Kyivski istorychni studii. Naukovyi zhurnal K.: Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka, 2017. №1 (4). S. 35-45.
4. Prezident: Uchebniki istorii dolzhny imet edinuyu koncepciyu. URL: <https://rg.ru/2013/04/25/uchebnik-anons.html> (дата звернення 21.04.2019).
5. Pushkarev I. Shkolnikam rasskazhut pro «uplyvshij Krym» i «antirossijskij front». Chem novye uchebniki istorii otlichayutsya ot staryh. Po punktam. Internet-gazeta Znak. 2016. 25 avgusta. URL: https://www.znak.com/2016-08-25/chem_novye_uchebniki_istorii_otlichayutsya_ot_staryh_po_punktam (дата звернення 22.04.2019).
6. Sbornik materialov Pervoj nauchnoj konferencii istorikov DNR «Istoriya Donbassa: analiz i perspektivy». Doneck, 2015. 76 s.
7. Nauka i obrazovanie. Novosti. Obshestvo. URL: <https://dnr-online.ru/razrabotany-pervye-uchebnye-posobiya-dlya-obshheobrazovatelnyh-organizatsij-po-istorii-otechestva/> (дата звернення 22.04.2019).
11. Konventsiia pro prava dytyny (redaktsiia zi zminyamy, skhvalenymy rezoliutsiieiu 50/155 Heneralnoi Asamblei OON vid 21 hrudnia 1995 r.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення 23.04.2019).
8. Shkoly «DNR»: kak izuchayut ukrainську istoriyu i yazyk? Lina Kush dlya VVS Ukraina. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2016/10/161027_ru_s_ukrainian_in_donetsk (дата звернення 20.04.2019).
9. Proshel IX forum «Aleksandrovskij styag» URL: <http://mitropolia.spb.ru/news/otdeli/?id=155538> (дата звернення 22.04.2019).
10. Mirovich M. Popadancy. Uzhas sovremennoj rossijskoj literatury. URL: <https://maxim-nm.livejournal.com/454745.html> (дата звернення 23.04.2019).
11. Konventsiia pro prava dytyny (redaktsiia zi zminyamy, skhvalenymy rezoliutsiieiu 50/155 Heneralnoi Asamblei OON vid 21 hrudnia 1995 r.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення 23.04.2019).

Kovalov D. V., Ponomarenko A. B. Informational influence on children in conditions of hybrid war on Donbas

The article deals with the informational influence on children and young people in conditions of hybrid war in the uncontrolled territory of Ukraine in the separate regions of Donetsk and Luhansk oblasts. The purpose of this article is to analyze the main forms and methods of informational impact on children in the ORDLO and the possible consequences of such influence. For the study used messages in the media, regulatory legal acts of self-proclaimed republics, materials of Internet resources, indicating the facts of the dangerous information impact on children.

The content of the textbook on history used in schools and higher educational institutions in ORDLO, the state of teaching the history of the native land and the Ukrainian language is analyzed. The system of military-patriotic education of children and youth is explored, aimed at preserving Soviet stereotypes from the inhabitants of the Donbas, nostalgia for the USSR, and forming a sense of belonging to Russian civilization.

It is proved that students at ORDLO carry out enormous informational influence in order to integrate the younger generation into the Russian civilization. Instead, hostility toward Ukrainians and the rejection of Western liberal-democratic values are being cultivated.

Thus, there is a violation of the Convention on the Rights of the Child of 20 November 1989 in the ORDLO.

Key words: information influence, hybrid war, "Russian world", textbooks on history, military-patriotic education, ORDLO, children's rights.